

Желимир Вукашиновић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

ГДЕ ЈЕ ГЛОБАЛНА КУЛТУРА?

Могућност (п)остварења глобалне културе намеће се као „предмет” сталног преиспитивања друштвених параметара конструисаних „идејним пројекцијама” либерал-капиталистичког или пост-индустријског друштва. Свет *данашњице*, запао у савременост, налази уточиште у окриљу мат(р)ице свог све-уједињења: мреже софистицираних телекомуникација и компјутеризованих мас-информационих система. На оној непосредној и популистичкој основи интеграција преузима свој идентитет у телевизијском *frameworku* и сателитској комуникацији. Имици и „искуства” свих „делова Света” су инстантно приступачни свакоме ко „има прозор у Свет”. „*Имати гледиште*” исијава и своју симболичку вредност у „бити део Света”, бити идентитет у интегралном. Доступност (у сваком моменту), инкорпорисана у идентитет, конкретизована је хипер-присутност - оријентир глобалног Света. Место губи пропорцију „дистанце”, простор се „раз-простире”, време се лишавља временитости, статичност се виртуелизује у кретање. Да ли ће, дакле, ова *моћ данашњице* помоћи да човечанство превазиђе јаз националних подељености или је, пак, у служби његова одржања? Да ли мас-медији облажу националне културе космополитским велом или, пак, продукују нову глобалну културу која ће напослетку заменити националне културе које, (ако су) *конзервисане у при-родном инстинкту*, подвајају човечанство? Да ли је телевизија про-извођач или медијум ове глобалне културе? На концу, шта је, у свему, *субстанцијалитет, с-твар*, ове глобалне културе?

Задње нас наведено питање води ка извесним увидима који се јасно помаљају у „касној” фази западне, тзв. „пост-модерне” културе. (Сада је већ могуће говорити о „пост-постмодерни”). Наравно, пост-модернизам се не (ис)поставља као универзална и глобална култура обзиром да се опире овом, али и сваком, „великом циљу”. У исто се време у контурама пост-модернизма можда могу приметити облици глобалне *културе-у-настајању*. „Прогресивистички

менталитет” Запада се пројектује у такву културу комбинујући *streamlined* научни модернизам са *имитацијом* стилова, мотива и субјеката. Све ово чини једну еклектичку културу која компилује стандардизоване мас-производе у уни-форман пакет за мас-конзумацију декорисан фолклорним или националним темама и стилови-ма. *Различитост* је овде оперативна, сублимирана у конзументске пориве, у функцији *ескапизма*. Етно мотиви и стилови се декоративно излажу да би подражавали апетит, вабили порив да се производ конзумира. Они су фактички персифлажа властите изворности, пародија своје с-тварности. Имитација имица, стилова и тема, од нео-класицизма (прожетог jazz елементима) из 1920-их, до обнове фигуративне уметности у „равном”, *whimistical* маниру, указује на помаљање пост-модерне и пост-класичне културе као мимикрије са анти-модерним довршењем.

Мас-медији имају кључну улогу у креирању ове артифицијелне културе паралелизованих имица. Све је комодификовано, (п)о-робљено, онолико колико је увек у потенцији бити *предмет* рекламне индустрије. Свет, у хајдегеријанском смислу, губи онтолошку издиференцираност, а тако и свој супстанцијалитет, своју аутентичну с-тварност. У том смислу, Свет губи своју ест/етичку димензију. Колапс онтолошке диференције је, иманентно, колапс (ест)етичке диференције. *Естрадизација* српско-црногорске политичке сцене, започета још почетком 90-тих (по довршењу социјалистичког *folk happeninga*), појава *image-патриотизма* и *image-национализма*, уводи друштво у „*турбо еманципацију*” коју више нико (а на крају ни ми сами) не може(мо) да прати(мо). Естетичка и етичка индиференција се тако читава утрнућем чула, *сензитивности*, те, ре-продукцијом кича као модалитетом опстајања „с оне стране укуса”. Конзумира се све, јер све је комодификовано, без обзира на своја квалитативна својства. „Губитак укуса”, консеквентно, лишава културу супстанцијалности, а друштво његове с-тварности. Није изненађујуће онда да друштво које запада у декадентно иживљавање Живота, блокира своје потенцијале за изновно, стваралачко, про-извођење смисла својег опстајања. Конзументски менталитет доминира и у односу према традицији, а из њега се пројектује и *хедонистичка слика* будућности. (Интересантно је да у овој модулацији долази до опште супститутивности. Све што собом носи одредницу „локално” фактички преузима матрикс глобалне културе, а оно наводно „глобално” оспољава своју „локалну” оријентацију.) Не успевајући да се, по губитку властите супстанцијалности, „суочи са собом”, колективни *идентитет* о(п)стаје у ритуалној (у)обичајности и тако,

својом инфантилношћу, опонаша сопствено наслеђе. Историја за-
 корева или у митско-епску инерцију или у пуку репетитивност. Ре-
 сурси за само-разумевање и интерпретирање су потиснути: *смисао*
 остаје прикривен. Јасно је онда зашто друштво које не успева наћи
 „свој израз” бива друштво чије опстајање има карактер (сталног)
 пропадања. Покрет ка *херменеутици* би стога могао да буде пут ка
 интерпретативном само-разумевању и буђењу целине колективног
 бића. Нудити „бољу будућност” без само-суочења не отвара врата
 за Друго(г), те је, потенцијално, *ескапизам*, „бег од себе”, једнако ка-
 ко је то и беспопштедна конзумација прошлости. Изгледа да и једно
 и друго *чине* нашу садашњост.

Мас-медији су, продигалским осликавањем ет(н)ичких имица,
 „оданошћу” уопштеним „људским вредностима” и квантитативној
 науци, технолошким пропагирањем истог, изнудили процват гло-
 балне мреже култура која ферментира сваку баријеру између ње-
 них етничких и националних супстанцијалности. Можемо ли онда
 третирати мас-медије, поготову телевизију, као креатора глобалне
културе-у-настајању?

Могуће је истаћи три аспекта овог медија-креираног *културног*
глобализма који се издваја у односу на „раније” културе и културне
 с-тварности.

Глобална култура је, у принципу, универзална. За разлику од
 империјалних култура, космополитска глобална култура не зна ни-
 ти за изворност, нити за границе. Хеленистичка, Римска, Кинеска,
 Византијска или Исламска империјална култура, упркос својим
 универзалним претензијама, биваху корењене у себи својственим
 етничким миљеима, специфичним подручјима и територијама, ка-
 рактеристичне по својим обичајима, фолклору, добрима и језику.
 Глобална култура, међутим, нема корене, нема хабитацију, нити те-
 риторијални идентитет.

Глобална култура нема своју временитост, нема прошлост, пери-
 оде, нити детерминисан ток. Нема почетак, нити развој, нити циљ.
 Она је *овде, сад и свугде*. Глобална култура, бивајући без-времена,
 бива као без-исторична. Њено научно и технолошко језгро углав-
 ном је еклектички декорисано фолк мотивима ексхумираним из
 бездана етничке прошлости.

Глобална култура је артифицијелна. Она је конструкција имаги-
 нације, компонована од експлозије имица који се медијски разбук-
 тавају у нашој свести, да би се неопажено разлили у хрпе фрагме-
 ната. *Глобална култура је иронија* чији су предумишљајни ефекти
 дистанцирани од сваке страсти и посвећености. Глобална култура

је култура мас-медија (пре свега телевизијска), медијум *артефакта* чији је одговор на „егзистенцијално питање” есенцијално технолошки и визуелан, чији комуникацијски и информативни системи, кроз педантно упаковане имице и универзални научни и квантитативни дискурс, креирају уни-формне, пасивне посматраче. Свака акција има *телос* у „бити уочена”, а „најинтезивнији активизам” у глобалној култури је воајеризам.

Глобална је култура, за разлику од „ранијих” култура, једнообразна, *сингуларна*, асимилирајућа. „Раније” културе су се темељиле у сећању, симболима, митовима и традицији својствених етничких, религиозних или класних заједница. Глобална култура, по дефиницији, не хаје за *specificum* „заједнице”. Свака „специфичност” је индиферентно обухваћена глобалном културом. „Раније” културе су имале своје „огњиште”, места својега „становања”¹. Космополитска, глобална култура је „раздомљена”. Она није ни елитна ни популарна. Немајући корене у времену и простору, глобална култура не дотиче човека у целини његова бивствовања, иако је дизајнирана за „свакога”. Она стога није заинтересована за „одзив”, па утолико себе и пројектује „телевизијски”. Ово је вероватно и највећи проблем глобализма, јер не обезбеђује разумевајући континуитет са перципираном колективном прошлошћу. Културе нису „музеји”, али ни параде селектираних мотива који се често, без разумевајућег су-одношења, комбинују у потребујући визуелни ефект. Културе су експресивне целине, просторно својствене и историјски отелотворене. Имици који врше најизразитији утицај у друштву су они који, лишени херменеутичке експресивности, церемонијално сведоче *херојску прошлост* народа. Философија и уметност зато требају преузети одговорност и „изнети” их у домен (*само*)разумевања и интерпретације. Тиме се биће нације ослобађа за своје стваралачке потенцијале, а тако и за будућност.

Супротно могућем по-крету ка херменутици (*ту*)бивствовања, стварношћу још увек доминира, са једне стране, њена ритуална „укорењеност”, а са друге, њено *телевизуелно* уобличење омогућено комуникацијском алхемијом глобалног Света. Наше животно искуство тако има попримити драматуршку концептуализацију *сапунских опера*.

Није стога зачуђујуће да би адекватно *деловање* требало позивати на аутентично *о-сећање*, указивати на заборав (заборава) Бивствовања. Рехабилитација „чо-вековања” подразумева ревитализа-

1 Релевантно је овде присетити се и Хајдегеровог запажања: „Језик је кућа бића”.

цију тродимензионалног карактера човекова начина бивствовања: индивидуум-нација-човечанство. Свођење на један аспект егзистирања је редукција која укида аутентичност *ту-бивствовања*. Консеквенце редуктивизма смо имали прилику искусити у задњим деценијама као деструктивизам довршен у забораву смисла Бивствовања, девалвацији Живота и афирмацији Смрти.

Обзиром да глобална култура визуелизује друштвену с-тварност као „без-сећајан” конституент, онда не можемо говорити о било каквом глобалном *идентитету-у-настајању*, а сваки покушај да се исти артифицијелно креира једноставно побуђује плуралитет „сећања народног” и националне мотиве конституишући један гигантски *bricolage*. Нити мас-медији, нити информативна технологија, нити литерални критицизам, дакле, не могу конструисати такав пројект. Колико је појава деконструктивизма била релевантна гледе конструктивистичког устројења модерне, толико је теза да глобална култура може бити „конструисана”, а потом „де/кон/струисана”, неодржива. Као и визуелни имици који је уобличавају, људска имгинација ће, пре или касније, про-пасти до својих властитих конституената и разоткрити се као ништа више од имитације о-сећања, митова и симбола кроз које су се етничке традиције и националне културе спонтано формирале. У исто време, свест о искуству демистификације „епско-митског” омогућиће зрење човечанства у његову не-једнодимензионалност. У темељу овога зрења је само-сучење.

Јасно је, мас-медији једино могу бити оперативни унутар историјски дефинисаног контекста. Пројектовани у свет националних идентитета и етничких заједница, мас-медији, сведени на „популистичку свест”, неминовно рефлектују „подвојеност човечанства” и његову „културну првобитност”, иако претендују *глобалну културу*. Какогод, њихов продукт је конфузија илузионих ефеката и националних „подвојености”. Супстанцијалитет човечанства, па утолико и друштвена с-тварност, сам карактер егзистенције, запавши у овај парадокс, кулминира(ју) у *имплозију* идентитета. Тешко је, међутим, очекивати да ће телевизија, или било који медиј, обезбедити *њен* континуитет. Зато (се) и вреди запитати: где је глобална култура?